

УДК 373.5.02.015.31:502/504

НАТАЛІЯ ПАНАСЕНКО

Полтавський міський центр позашкільної освіти

ТЕТЯНА ДЕРЕВ'ЯНКО

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ГУРТКА ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто особливості організації та проведення гуртка «Природа і фантазія» у Полтавському міському центрі позашкільної освіти (м. Полтава). Розкрито форми, методи, завдання та програму тематичних занять, які спрямовані на розвиток екологічної освіти та виховання гуртківців. Наведено теми виховних заходів, конкурсів, акцій, виставок, до яких активно залучаються вихованці гуртка.

***Ключові слова:** позашкільна освіта, гурток, еколого-натуралістична робота, Полтавський міський центр позашкільної освіти*

Постановка проблеми. Шкільну освіту всі діти отримують відповідно до державного стандарту, згідно Закону України «Про освіту» [2]. Не стандартизована позашкільна освіта реалізується індивідуально відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» [3]. Вона має велике різноманіття та варіативність навчальних програм. Діти самі обирають ту діяльність, що близька їхній природі, відповідає їхнім потребам, задовольняє особисті інтереси. Адже сьогодні в суспільстві існує нагальна потреба у творчих, діяльних, інтелектуально й духовно розвинених громадянах. Нашій країні потрібна успішна, конкурентноспроможна, висококультурна й високодуховна молодь. Заклади позашкільної освіти є традиційними осередками формування громадянської компетентності дітей і учнівської молоді, художньо-естетичного виховання, організації краєзнавчо-пошукової та спортивно-масової роботи.

Позашкільну освіту можна розглядати як найважливішу складову освітнього простору, що склався в сучасному суспільстві. Позашкільний навчальний заклад сьогодні – це широкодоступний заклад освіти, який спрямовує вихованців на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, а також забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля. Позашкільна освіта й виховання – процес безперервний [1; 8; 9]. Він не має фіксованих термінів завершення й послідовно переходить від створення умов, сприятливих для творчої діяльності дітей та підлітків, до забезпечення їх співробітництва у творчому процесі й самостійної творчості.

Необхідність інтеграції освітньої діяльності загальноосвітніх шкіл і профільних позашкільних навчальних закладів (зокрема, еколого-натуралістичних центрів, станцій юних натуралістів) зумовлена не лише соціальним замовленням на підготовку висококваліфікованих спеціалістів і стрімким розвитком біологічної науки, а й змінами, що відбулися у змісті та структурі шкільних програм. Це спрямованість на виховання особистості, яка сприймає життя як найвищу цінність, формування основ здорового способу життя, екологічної культури та національної самосвідомості, а також розвиток

індивідуальних якостей особистості, котра за своєю природою схильна до того чи іншого виду діяльності.

Одним із стратегічних завдань у галузі освіти на сучасному етапі є розвиток екологічної освіти й виховання, формування поколінь із новим екологічним світоглядом і високим рівнем екологічних знань. Головна роль у вирішенні цих вагомих питань належить позашкільним закладам, які є в містах та районах області основними координаторами й організаторами природоохоронної роботи та екологічного виховання дітей і молоді.

Активну діяльність щодо екологічного виховання, творчого розвитку та залучення до творчої праці, збагачення духовного світу та прищеплення любові до різних видів рукоділля, виховання національної самосвідомості, допомоги у професійному самовизначенні і самореалізації організовує та проводить Полтавський міський центр позашкільної освіти (м.Полтава). Завдяки органічному поєднанню різних форм освітньої діяльності з організацією змістовного дозвілля вихованців, у позашкільному закладі створюються можливості для вирішення проблем зайнятості молоді у вільний від навчання час і умови для загальнонаукового й загальнокультурного розвитку, допрофесійної підготовки. Навчально-виховний процес у позашкільному навчальному закладі здійснюється за типовими навчальними планами та програмами, що затверджуються центральними органами виконавчої та відповідними місцевими органами виконавчої влади.

Позашкільна освіта у Полтавському міському центрі здійснюється за напрямками: художньо-естетичним, туристсько-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, фізкультурно-спортивним, військово-патріотичним, оздоровчим, гуманітарним тощо.

Мета статті – проаналізувати особливості еколого-натуралістичної роботи під час організації та проведення гуртка «Природа і фантазія», який функціонує на базі Полтавського міського центру позашкільної освіти з 2014 року.

Виклад основного матеріалу. Еколого-натуралістичний напрям гуртка «Природа і фантазія» передбачає оволодіння вихованцями знаннями про навколишнє середовище, формування екологічної культури особистості, набуття знань і досвіду розв'язання екологічних проблем, залучення до практичної природоохоронної роботи та інших біологічних напрямів тощо. Програма гуртка передбачає вирішення таких завдань:

- розширення наукового світогляду учнів;
- формування шанобливого ставлення до природи;
- розвиток навичок по догляду за рослинами;
- набуття вмінь з науково-дослідної роботи;
- виховання естетичного та художнього смаку;
- організація дітей для участі в регіональних, обласних і всеукраїнських екологічних проектах, програмах, конкурсах, акціях тощо;
- проведення заходів із метою розширення кругозору дітей; поглиблення знань, активізації пізнавальної діяльності;
- створення умов для самореалізації й розвитку природничих нахилів та інтересів, індивідуальних здібностей дитини;
- проведення співпраці зі школами, бібліотеками щодо залучення учнів до еколого-натуралістичної роботи тощо.

Навчання в екологічному творчому об'єднанні дозволяє використовувати велике розмаїття форм і методів роботи. Значне місце при організації цих занять займають словесні, наочні й практичні методи (пояснення, розповідь, ілюстрування, демонстрування, практична робота та ін.). Вагому роль відведено нестандартним

формам організації занять: екскурсії, прогулянки, заняття-подорожі, вікторини, ігри, пошуково-дослідницька робота, ярмарки-продажі, майстер-класи, творча родинна справа, виставки, квести тощо. У процесі дослідної роботи гуртківці спостерігають за природою, аналізують й узагальнюють отримані знання з подальшим їх застосуванням при створенні квіткових композицій і букетів, підготовці різних наочних посібників.

Організація навчально-виховних занять гуртка «Природа і фантазія» дозволяє враховувати інтереси та індивідуальність кожного гуртківця. Саме тут дитина якнайповніше залучається до вивчення світу прекрасного, опановує новий вид техніки та обробки матеріалів для здійснення творчих завдань [4; 5; 6]. Робота в гуртку сприяє розвитку інтересу до природознавства, поєднується індивідуальна творча робота кожного учня з колективною.

Крім того, діяльність гуртка спрямована на виховання громадянина-патріота України, готового розбудувати країну на засадах сталого розвитку та раціонального природокористування. Національно-патріотичне виховання під час навчання даного гуртка екологічного профілю тісно пов'язано з пізнавальною діяльністю дітей, зміст і методи якої безпосередньо впливають на реалізацію виховних завдань. Рідна природа є потужним фактором виховання любові і поваги до своєї Батьківщини, могутнім засобом формування в дітей та молоді ціннісних ставлень, моральних якостей, насамперед національної свідомості. Керівник гуртка знайомить учнів із народною символікою України, виховує в них пошану до народних символів, почуття любові до рідного краю через вивчення рослин-символів України, народних свят, обрядів.

Секрет успіху екологічного виховання в тісному зв'язку з реаліями життя. Реальні завдання різко підвищують рівень мотивації їх участі в реалізації багатьох проблем. В учнів, які беруть участь в дослідно-експериментальній роботі, розвивається здатність виявляти і формулювати проблеми, що потребують вирішення, знаходження шляхів їх розв'язку. Одним із стратегічних напрямів розвитку екологічної освіти та виховання є формування поколінь з новою екологічною культурою, новим екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення з метою збереження і відновлення природного середовища існування біологічного різноманіття та самої людини.

Гармонійне поєднання теоретичного матеріалу з практичними дослідженнями має великий вплив на формування національної свідомості дітей та молоді. До того ж участь в експедиціях допомагає гуртківцям не тільки краще пізнати природу свого краю, усвідомити особисту відповідальність за її майбутнє, а й проводити змістовні дослідження природних компонентів з подальшим оформленням звітних матеріалів по участі в масових обласних та Всеукраїнських проектах, конкурсах, акціях екологічного та природоохоронного спрямування. Зокрема, «Збережи ялинку», «28-ий облік водоплавних та коловодних птахів на території України», «ЕКОклас», «До чистих джерел», «Зелений паросток майбутнього», «Паросток» та інші.

Гуртківці були залучені до організації та проведення таких виховних заходів: родинно-патріотичне свято «Чари осені», святкова програма «У Царстві квітів», творчі звіти «Земля – наш спільний дім» та «Живе обличчя моєї Землі», година спілкування «Мій улюблений світ без насильства», гра-вікторина по станціях «Знай правила дорожнього руху», виховна година «Знай свої права та обов'язки», бесіда «Домашні помічники – домашні прилади», година-роздум «Найсвятіше слово в світі – мама», вікторина «Небезпечні рослини», урок-подорож «Подорожуємо Україною», година спілкування «Рецепти здоров'я» та інші. Вихованці гуртка активно залучаються до виготовлення листівок з

національною символікою для благодійного ярмарку-продажу до дня міста Полтава (23 вересня), сувенірів для воїнів АТО до Дня козацтва та Нового року.

Зміст тем подається в порядку відповідно до навчально-тематичного плану. До кожної теми надаються форми практичної роботи, методика їх проведення та вимоги до знань, умінь і навичок. Обов'язковим є послідовність, систематичність, науковість викладу змісту програми, урахування вікових особливостей вихованців. Подаються форми організації занять (навчальні, виїзні, лабораторні, дослідницькі та інші), дається обґрунтування доцільності застосування комп'ютерної техніки та типового обладнання, ілюстративного матеріалу, інших засобів навчання, забезпечення гігієни праці та безпеки життєдіяльності гуртківців.

На перший рік навчання тематичним планом передбачено вивчення таких навчальних тем: «Вивчення екологічних проблем в Україні та світі й шляхи їх вирішення», «Історія розвитку квітництва», «Складання букетів і квіткових композицій із квітів та іншого природного матеріалу», «Виготовлення зимових букетів, композицій, вінків, сувенірів», «Особливості вирощування кімнатних рослин», «Виготовлення квітів з тканини (шовк, органза)», «Вирощування квітково-декоративних рослин для відкритого ґрунту», «Підготовка до проведення дослідницької роботи» та інші.

На другий рік заплановано такі теми занять: «Охорона навколишнього природного середовища», «Мистецтво квіткової композиції», «Біокераміка. Виготовлення картин і сувенірів до свят з солоного тіста», «Мистецтво виготовлення квіткових кошиків і панно із штучних квітів», «Квітково-декоративне оформлення ландшафту», «Озеленення території навчально-виховного закладу» та інші.

Під час навчання в гурткові «Природа і фантазія» учні знайомляться з історією охорони природи в Україні та Полтавщині, піонерами природоохоронного руху й видатними діячами охорони природи в Україні й області, діяльністю Міністерства екології та природних ресурсів, з роботою найвідоміших в Україні і за кордоном громадських екологічних організацій, їх діяльністю і здобутками та інше. Значне місце належить проведенню практичних занять з виготовлення композицій, сувенірів чи картин із природного матеріалу, які використовуються для участі в конкурсах чи виставках.

Основними формами і методами діагностики прогнозованих результатів проведення гурткової роботи є: спостереження за роботою учнів, усне опитування, тестування, написання рефератів, участь вихованців у тематичних виставках, конкурсах, змаганнях, складання планів і проектів. Контроль отриманих результатів після закінчення гуртка «Природа і фантазія»: бесіди, тестування, співбесіда, перевірка засвоєння практичних навичок, перевірка виконання практичних робіт, конкурсні виставки.

Висновки. Таким чином, робота гуртка «Природа і фантазія» в Полтавському міському центрі позашкільної освіти (м. Полтава) спрямована на екологічну освіту і виховання, розвиток екологічного світогляду та екологічної культури гуртківців.

Одним з важливих подальших напрямів роботи гуртка «Природа і фантазія» є впровадження аграрного дослідництва в навчально-виховний процес, відновлення пришкольних навчально-дослідних земельних ділянок та залучення учнівської молоді до практичної природоохоронної діяльності.

На вирішення цих завдань, а також для вивчення, узагальнення й популяризації кращого досвіду роботи з дослідництва, у наступному

навчальному році планується активізувати роботу з Розсошанським лісництвом, ботанічним садом Полтавського педуніверситету, заповідними парками м. Полтави, проводити конкурси навчально-дослідних земельних ділянок, трудові акції та інше.

Список використаних джерел

1. Биковська О.В. Позашкільна освіта в Україні : навч. посіб. / О.В. Биковська. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 224с.
2. Закон України «Про освіту» від 04.06.1991р., № 34.
3. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р., № 46.
4. Красна Т.В.Творчого учня може виховати тільки творчий учитель / Т.В. Красна // Обдарована дитина. – 2005. – № 3. – С. 8-9.
5. Максимова Н. Пошук напрямку творчої роботи з учнями / Н. Максимова // Обдарована дитина. – 2005. – № 1. – С. 13-16.
6. Набой С. Розвиток творчості вчителя як виклик часу / С. Набой // Відкритий урок : розробки, технології, досвід. – 2008. – № 11. – С. 73-77.
7. Позашкільна освіта в Україні. Нормативно-правові акти. – К.: НЕНЦ, 2002.
8. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка : Навчальний посібник. / Т.І. Сущенко. – К.: ІСДО, 1996. –144с.
9. Сокур О.О. Збірник методичних матеріалів : «Організація роботи гуртка». / О.О. Сокур. – Донецьк : Інформаційно-методичний кабінет Кіровського Палацу дитячої та юнацької творчості Донецької міської ради. – 2011. – 32 с.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2016 р.

ПАНАСЕНКО Н.

Полтавський городський центр внешкільного образования, Украина

ДЕРЕВ'ЯНКО Т.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко, Украина

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА КРУЖКА ЭКОЛОГО-НАТУРАЛИСТИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ В ВНЕШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

В статье рассмотрены особенности организации и проведения кружка «Природа и фантазия» в Полтавском городском центре внешкільного образования (г. Полтава). Раскрыты формы, методы, задачи и программу тематических занятий, направленных на развитие экологического образования и воспитания кружковцев. Приведены темы воспитательных мероприятий, конкурсов, акций, выставок, к которым активно привлекаются воспитанники кружка.

Ключевые слова: *внешкільное образование, кружок, эколого-натуралистическая работа, Полтавський городський центр внешкільного образования*

PANASENKO N.

Poltava city centre of out-of-school education, Ukraine

DEREVYANKO T.

Poltava national pedagogical University named after V. Korolenko, Ukraine

ORGANIZATIONAL FEATURES OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CIRCLE OF ENVIRONMENTAL AND NATURALISTIC DIRECTION IN EXTRACURRICULAR EDUCATION

We have analyzed the features of environmental and naturalistic work in organizing and conducting the circle «Nature and Fantasy», which has been functioning on the basis of Poltava city center of extracurricular education since 2014. Environmental and naturalistic direction of the circle «Nature and Fantasy» provides mastering the knowledge about the environment by students, formation of ecological culture, gaining knowledge and experience to solve environmental problems, involvement in practical environmental protection work and other biological areas, building knowledge and skills in the fields of agriculture. It was found that verbal, visual and

practical methods take a significant place in the organization of educational classes. Unconventional forms of lessons such as excursions, walks, class trips, quizzes, games, research work, fairs, workshops, creative family business, exhibitions, quests and more have a considerable role.

Keywords: *extracurricular education, circle, environmental and naturalistic work, Poltava city center of extracurricular education*